

Prof. Dr.
SERDAR GÜLENER

Doç. Dr.
CEM DURAN UZUN

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANAYASA MAHKEMESİ
(Tarihsel Perspektiften Olaylar, Kişiler, Kararlar)

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BASKIYA ÖNSÖZ.....	VII
ŞEKİL LİSTESİ.....	XV
TABLO LİSTESİ	XVII
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KANUNLARIN ANAYASAYA UYGUNLUK DENETİMİ VE 1961 ANAYASASI ÖNCESİ DÖNEMDE TÜRKİYE’DEKİ ARAYIŞLAR

I. Siyasal İktidarın Sınırlandırılması Arayışları (Anayasacılık Hareketleri) ve Anayasaya Uygunluk Denetiminin Ortaya Çıkışı.....	5
A. Siyasal İktidarın Sınırlandırılması Fikri ve 1787 Amerika Birleşik Devletleri Anayasası.....	5
1. “Üstün Hukuk” a Bağlılık Fikrinin Tarihselliği ve Yargısal Denetimin İlk Örnekleri	7
2. Amerikan Modelinin Ortaya Çıkışı ve Anayasa Yargısının Birinci Dalgası.....	11
3. Avrupa (Kelsen) Modelinin Ortaya Çıkışı ve Anayasa Yargısının İkinci Dalgası.....	15
4. Sovyetler Birliğinin Dağılması ve Anayasa Yargısının Üçüncü Dalgası.....	18
II. Türkiye’de Anayasaya Uygunluk Denetimi Fikrinin Tarihi Gelişimi ..	19
A. 1876 Kanun-i Esasi Dönemi.....	20
B. 1921 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu (1921 Anayasası)	23
1. Ziya Gökalp’in Görüşleri.....	24

C. 1924 Anayasası	27
1. “Anayasa, Yargısal Denetime İmkân Vermektedir” Görüşü.....	28
2. Anayasa, “Yargısal Denetime İmkân Vermemektedir” Görüşü.....	29
3. Anayasaya Uygunluk Denetimine Dair Çeşitli Yargı Kararları.....	30
a. İstanbul Dördüncü Hukuk Mahkemesinin 1927 Yılında Verdiği Karar	30
b. Yargıtay Genel Kurulunun 4 Şubat 1931 Tarihli Kararı	31
c. Akşehir Hâkimi Refik Gür Tarafından Verilen Karar...32	
d. Danıştay ve Anayasaya Uygunluk Denetimi	37
e. Diğer Çabalar	38

İKİNCİ BÖLÜM

1961 ANAYASASI DÖNEMİNDE ANAYASAYA UYGUNLUK DENETİMİ

I. 27 Mayıs 1960 Askerî Darbesi ve 1961 Anayasası'nın Hazırlanışı.....	41
II. Kurucu Meclis Tartışmalarında Anayasaya Uygunluk Denetimi.....	42
III. 1961 Anayasası'nda Anayasa Mahkemesi	56
A. Üyelerin Seçimi	57
B. Üyeliğin Sona Ermesi	58
C. Görev ve Yetkileri.....	58
D. Yargılama ve Çalışma Usulü.....	58
1. İptal Davası.....	59
2. Anayasaya Aykırılığın Diğer Mahkemelerde İleri Sürülmesi ..60	
E. Anayasa Mahkemesi Kararları.....	60
IV. 44 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un Yasama Meclis(ler)i Görüşmeleri	62

A.	Kanun Önerileri: Hükûmet Tasarısı ve Saadet Evren'in Önerisi ..62	
B.	Genel Kurul Görüşmeleri.....63	
V.	1962-1971 Arası Dönemde Anayasa Mahkemesi72	
A.	Mehmet İbrahim Sünûhi Arsan'ın Başkanlık Dönemi (22/6/1962 – 13/7/1964).....74	
1.	Anayasa Mahkemesine Yapılan İlk Başvurular.....77	
2.	İptal ve İtiraz Davaları.....80	
B.	Ömer Lütfi Akadlı'nın Başkanlık Dönemi (7/10/1964 – 8/7/1966)86	
1.	İptal ve İtiraz Davaları.....87	
C.	İbrahim Hilmi Senil'in Başkanlık Dönemi (8/7/1966 – 14/7/1968).....90	
1.	İptal ve İtiraz Davaları.....91	
D.	Ömer Lütfi Ömerbaş'ın Anayasa Mahkemesi Başkanlığı'na Vekâlet Dönemi (15/7/1968 – 15/7/1970)94	
1.	İptal ve İtiraz Davaları.....95	
E.	İsmail Hakkı Ketenoğlu'nun Başkanlık Dönemi (15/12/1970 – 14/7/1971) 102	
1.	İptal ve İtiraz Davaları..... 102	
2.	Siyasi Parti Kapatma Davaları..... 104	
VI.	1971-1982 Arası Dönemde Anayasa Mahkemesi 106	
A.	Muhittin Taylan'ın Başkanlık Dönemi (14/7/1971 – 14/7/1975)..... 109	
1.	Siyasi Parti Kapatma Davaları..... 110	
2.	İptal ve İtiraz Davaları..... 111	
B.	Kani Vrana'nın Başkanlık Dönemi (1/10/1975 – 13/7/1978). 124	
1.	İptal ve İtiraz Davaları..... 126	
C.	Şevket Müftügil'in Başkanlık Dönemi (24/7/1978 – 7/8/1982)..... 132	
1.	İptal ve İtiraz Davaları..... 133	
2.	Siyasi Parti Kapatma Davaları..... 144	

VII. Anayasa Mahkemesinin 1962-1982 Arası Döneminin Değerlendirmesi.....	145
--	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1982 ANAYASASI DÖNEMİ

I. 1982-2010 Arası Dönemde Anayasa Mahkemesi	149
A. 1982 Anayasası'nın Hazırlanma Süreci ve Anayasa Mahkemesi	150
1. Yeni Anayasaya Dair Temel İlkeler	151
2. Kurucu Meclis Çalışmalarında Anayasa Mahkemesi.....	152
a. Danışma Meclisine Sunulan Tasarıda Anayasa Mahkemesi	153
b. Danışma Meclisi Tarafından Kabul Edilen Tasarıda Anayasa Mahkemesi	156
c. Millî Güvenlik Konseyinin Kabul Ettiği Tasarıda Anayasa Mahkemesi	159
3. 1982 Anayasası'nın İlk Şeklinde Anayasa Mahkemesi	160
a. Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu (Üyeler)	161
aa. Üyelerin Seçimi ve Nitelikleri.....	161
bb. Üyeliğin Sona Ermesi	162
b. Görev ve Yetkileri	162
c. Yargılama ve Çalışma Usulü	163
d. Anayasa Mahkemesinin Denetim Yolları	164
aa. İptal Davası	164
bb. Anayasaya Aykırılığın Diğer Mahkemelerde İleri Sürülmesi	164
e. Anayasa Mahkemesi Kararlarının Niteliği.....	166
f. Geçici Hükümler ile 1982 Anayasası'na Uyum/Geçiş	166
4. 2949 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun.....	167

a.	Hükümetin Kanun Tasarısı ve Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonunun Tasarı Üzerinde Yaptığı Değişiklikler.....	169
b.	Milli Güvenlik Konseyi Görüşmeleri.....	171
5.	1982 – 2010 Arası Dönemde Anayasa Mahkemesi ile İlgili Yapılan Anayasa Değişiklikleri	174
a.	23/7/1995 Tarihli Anayasa Değişikliği	174
b.	3.10.2001 Tarihli Anayasa Değişikliği.....	175
B.	1982 – 2010 Arası Dönemde Anayasa Mahkemesinin Öne Çıkan Kararları	176
1.	Ahmet Hamdi Boyacıoğlu Dönemi (9/8/1982 – 6/4/1985)	177
a.	Siyasi Parti Kapatma Davaları.....	178
b.	İptal ve İtiraz Davaları.....	183
2.	Hasan Semih Özmert’in Başkanlık Dönemi (9/4/1985 – 27/7/1986)	187
3.	Orhan Onar’ın Başkanlık Dönemi (28/7/1986- 1/3/1988)	190
4.	Mahmut Celalettin Cuhruk’un Başkanlık Dönemi (2/3/1988 - 1/3/1990)	198
5.	Necdet Darıcıoğlu’nun Başkanlık Dönemi (2/3/1990 – 4/5/1991)	202
6.	Yekta Güngör Özden’in Başkanlık Dönemi (8/5/1991 – 1/1/1998)	208
a.	Siyasi Parti Kapatma Davaları.....	209
b.	İptal ve İtiraz Davaları.....	214
7.	Ahmet Necdet Sezer’in Başkanlık Dönemi (6/1/1998 – 5/5/2000)	219
a.	Siyasi Parti Kapatma Davaları.....	220
b.	İptal ve İtiraz Davaları.....	221
8.	Mustafa Bumin’in Başkanlık Dönemi (31/5/2000 – 26/6/2005).....	223

a. Siyasi Parti Kapatma Davaları.....	225
b. İptal ve İtiraz Davaları.....	228
9. Tülay Tuğcu'nun Başkanlık Dönemi (25/7/2005 – 12/6/2007).....	233
II. 2010 Sonrası Dönemde Anayasa Mahkemesi.....	237
A. 5982 Sayılı Kanun'la Yapılan 2010 Anayasa Değişikliğinde Anayasa Mahkemesi.....	238
B. 6216 Sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun.....	252
C. 2017 Anayasa Değişikliğinde Anayasa Mahkemesi	256
D. 2010 Sonrası Dönemde Anayasa Mahkemesinin Öne Çıkan Kararları	257
1. Haşim Kılıç'ın Başkanlık Dönemi (22/10/2007 – 10/2/2015).....	257
a. İptal ve İtiraz Davaları.....	259
b. Bireysel Başvuru Kararları	263
c. Siyasi Parti Kapatma Davaları.....	270
2. Zühtü Arslan'ın Başkanlık Dönemi (10/02/2015 –20/4/2024)	276
a. İptal ve İtiraz Davaları.....	278
b. Bireysel Başvuru Kararları	293
3. Kadir Özkaya'nın Başkanlık Dönemi (20/4/2024 – Devam Ediyor.)	311
a. İptal ve İtiraz Davaları.....	312
b. Bireysel Başvuru Kararları	316
III. Anayasa Mahkemesinin 1982-2024 Arası Döneminin Değerlendirilmesi	319
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	333
KAYNAKÇA.....	341